

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA

ANTONIA TIZZANA

přednesené dne 16. prosince 2004¹

I – Úvod

v případech, kdy tyto osoby nejsou samy o sobě vedoucími pojistiteli pojištění.

1. Tato věc se týká předběžné otázky ohledně výkladu Bruselské úmluvy z roku 1968 o soudní příslušnosti a o výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech² (dále jen „Bruselská úmluva“ nebo pouze „úmluva“), zaslané Soudnímu dvoru Evropských společenství cour d'appel de Grenoble (Francie).

II – Právní rámec

A – Pravidla Bruselské úmluvy

2. Podstatou předběžné otázky předkládajícího soudu je, zda se ustanovení o založení příslušnosti, které bylo přijato v souladu s ustanoveními čl. 12 bodu 3 Bruselské úmluvy, lze dovolávat vůči pojištěnému nebo oprávněné osobě z pojistné smlouvy

3. Připomínám, že Bruselská úmluva se použije na spory v občanských a obchodních věcech a díky ustanovením své hlavy II určuje příslušnost soudů smluvních států v rámci právního prostoru Společenství.

4. Obecné pravidlo uvedené v článku 2 úmluvy stanoví příslušnost soudů místa, kde má žalovaný své bydliště nebo sídlo. Přesto úmluva připouští důležité výjimky z tohoto pravidla, buď prostřednictvím zvláštní příslušnosti (hlava II oddíl 2) nebo výlučné příslušnosti (oddíl 5), prostřednictvím ujednání o příslušnosti (oddíl 6) v rámci obecné právní úpravy nebo ještě prostřednictvím podsystemů, které jsou založeny na úplně jiné zásadě, zásadě ochrany nejslabší

1 — Původní jazyk: italština.

2 — Úmluva ze dne 27. září 1968 o soudní příslušnosti a o výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Úř. věst. 1972, L 299, s. 32), ve znění Úmluvy ze dne 9. října 1978 o přistoupení Dánského království, Irska a Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku (Úř. věst. L 304, s. 1, a v pozměněném znění s. 77), Úmluvy ze dne 25. října 1982 o přistoupení Řecké republiky (Úř. věst. L 388, s. 1) a Úmluvy ze dne 26. května 1989 o přistoupení Španělského království a Portugalské republiky (Úř. věst. L 285, s. 1) a Úmluvy ze dne 29. listopadu 1996 o přistoupení Rakouské republiky, Finské republiky a Švédského království (Úř. věst. 1997, C 15, s. 1). Konsolidované znění úmluvy bylo zveřejněno v Úř. věst. 1998, C 27, s. 1.

strany (oddíly 3 a 4). Ustanovení, která nás v projednávaném případě zajímají, jsou konkrétně ustanovení hlavy II oddílu 3 úmluvy. Z článku 7 totiž vyplývá, že soudní příslušnost ve věcech pojistných smluv je upravena následujícími články (to znamená články 8 až 12) zcela nezávisle na režimu, který je stanoven oddíly 1 a 2 téže hlavy.

6. Článek 9 stanoví, že:

„Ve věcech pojištění odpovědnosti [...] může být pojistitel kromě toho žalován u soudu místa, v němž nastala škodná událost.“

5. Článek 8 zavádí zejména skutečné *forum actoris* ve prospěch nejslabší smluvní strany, když stanoví:

7. Kromě takto definovaných příslušností čl. 10 první pododstavec úmluvy stanoví, že „ve věcech pojištění odpovědnosti může být pojistitel žalován i u soudu, u něhož je podána žaloba poškozeného proti pojištěnému, pokud je to přípustné podle práva tohoto soudu.“

„Pojistitel, který má bydliště [nebo sídlo] na území některého smluvního státu, může být žalován:

1) u soudů smluvního státu, v němž má bydliště [nebo sídlo]

8. Dále v případě, kdy podává žalobu pojistitel, článek 11 stanoví, že posledně uvedený může „žalovat pouze u soudů toho smluvního státu, na jehož území má žalovaný bydliště [nebo sídlo], bez ohledu na to, zda je žalován pojistník, pojištěný nebo oprávněná osoba“.

nebo

9. V projednávané věci má článek 12 úmluvy zvláštní význam. Tento článek stanoví, že se strany můžou odchýlit od pravidel o příslušnosti, které byly právě definovány, „pouze:

2) v jiném smluvním státě u soudu místa bydliště [nebo sídla] pojistníka [...]“

1) dohodou uzavřenou po vzniku sporu,

- 2) dohodou umožňující pojistníkovi, pojištěnému nebo oprávněné osobě zahájit řízení u jiných soudů než těch, které jsou uvedeny v tomto oddíle, nebo
- b) ve formě, která odpovídá zvyklostem zavedeným mezi těmito stranami,
- 3) dohodou uzavřenou mezi pojistníkem a pojistitelem, kteří mají v době uzavření smlouvy bydliště [nebo sídlo] nebo obvyklý pobyt v témže smluvním státě, jestliže tato dohoda zakládá příslušnost soudů tohoto státu, a to i v případě, že by škodná událost nastala v cizině, ledaže by taková dohoda nebyla podle práva tohoto státu přípustná [...]“
- nebo
- c) v mezinárodním obchodě ve formě, která odpovídá obchodním zvyklostem, které strany znaly nebo musely znát a které strany smluv tohoto druhu v daném odvětví obchodu obecně znají a pravidelně se jimi řídí.
10. Konečně, co se týče ustanovení o založení příslušnosti, je třeba uvést článek 17 úmluvy, který stanoví, že:

„Dohodnou-li se strany, z nichž alespoň jedna má bydliště [nebo sídlo] na území smluvního státu, že v již vzniklém nebo budoucím sporu z určitého právního vztahu má příslušnost soud nebo soudy tohoto smluvního státu, je příslušný soud nebo soudy tohoto státu. Taková dohoda o příslušnosti musí být uzavřena:

[...]

- a) písemně nebo ústně s písemným potvrzením

Dohody o příslušnosti ani obdobná ustanovení v zakládající listině trustu nemají právní účinek, jsou-li v rozporu s články 12 a 15 nebo pokud mají soudy, jejichž příslušnost má být vyloučena, na základě článku 16 výlučnou příslušnost.

Pokud dohoda o příslušnosti byla sjednána pouze ve prospěch jedné ze stran, pak si tato strana ponechává právo zahájit řízení u jiného soudu příslušného podle této úmluvy.“ (*neoficiální překlad*)

(dále jen „Laiterie du Chatelard“) v Eydoche (Francie), které spočívaly v pokládání sendvičových panelů s polyuretanovým jádrem vstříkovaným mezi dvě vrstvy, které vyrobil tehdejší Plast'Europ.

III – Skutkový stav a řízení

11. Société financière et industrielle du Peloux (dále jen „SFIP“), jejíž obchodní firma dříve zněla SA Plast'Europ, je francouzskou dceřinou společností společnosti belgického práva Recticel SA (dále jen „Recticel“).

12. V roce 1988 Recticel uzavřela pojistnou smlouvu pro sebe a své evropské dceřiné společnosti včetně SFIP u sdružení belgických pojistitelů.

13. Článek K této pojistné smlouvy stanoví, že „v případě sporů vzešlých z této smlouvy se společnost podřídí pravomoci soudů sídla vedoucího pojistitele“.

14. V průběhu roku 1990 společnost francouzského práva Calland Réalisations SARL provedla řadu izolačních prací pro Établissements Bernard Laiterie du Chatelard

15. Znalecký posudek prokázal existenci koncepčních a výrobních vad uvedených panelů a došel k závěru, že tyto vady způsobily, že prostory, ve kterých Laiterie du Chatelard vykonávala svou činnost, nebyly vhodné ke svému určení.

16. Tento podnik podal žaloby ze dne 1. a 12. března 2001 na náhradu těchto škod k tribunal de grande instance de Bourgoin-Jallieu vůči a) Abeille Assurances Cie, pojistiteli Calland Réalisations SARL, b) SFIP, c) SMABTP, pojistiteli SFIP ve věcech odpovědnosti za škodu při výkonu podnikatelské činnosti, d) SA AXA Global Risks a e) SA Zurich International, kteří jsou pojistiteli SFIP ve věcech různých rizik.

17. V průběhu takto vzniklého řízení SFIP vyzvala v souladu s čl. 10 prvním pododstavcem Bruselské úmluvy všechny belgické pojistitele, kteří v roce 1988 podepsali pojistnou smlouvu se společností Recticel, k plnění.

18. Belgičtí pojistitelé, kteří byli vyzváni k plnění, namítli nepřislusnost tribunal de Bourgoin-Jallieu, když se dovolávali použití článku K pojistné smlouvy, na základě kterého je k rozhodnutí sporu příslušný soud místa sídla společnosti Recticel, to znamená tribunal de première instance de Bruxelles.

19. Rozsudkem ze dne 13. září 2002 tribunal de grande instance de Bourgoin-Jallieu přijal námitku místní nepřislusnosti, kterou vznesli belgičtí pojistitelé, a odkázal účastníky řízení k belgickému soudu, jež považoval za příslušný k rozhodování ohledně návrhu v rámci regresního řízení podaného společností SFIP vůči uvedeným pojistitelům.

20. SFIP podala námitku nedostatku příslusnosti proti tomuto rozsudku u cour d'appel de Grenoble, který, protože měl pochybnosti ohledně výkladu Bruselské úmluvy, přerušil řízení a předložil Soudnímu dvoru v souladu s Lucemburským protokolem ze dne 3. června 1971³ následující předběžnou otázku:

„Je možné dovolávat se vůči pojištěné osobě oprávněné z pojistné smlouvy uzavřené na její účet mezi pojistníkem (vedoucím pojistitelem) a pojistitelem, kteří mají oba sídlo ve stejném členském státě, ustanovení

o založení příslusnosti soudů tohoto státu, přestože tato osoba toto ustanovení osobně neschválila, ke škodě došlo v jiném členském státě a tato osoba taktéž u soudu tohoto státu žalovala pojistitele se sídlem v témže státě?“

21. Účastníci řízení, kteří předložili písemná vyjádření v této věci, jsou francouzská vláda, vláda Spojeného království, Komise a pojišťovny Gerling Konzern Belgique SA, Mutuelles du Mans SA, Axa Belgium, Zurich International Belgique, Ace Insurance, Fortis Corporate Insurance SA (dále jen „pojišťovny“).

22. Společnosti Axa Belgium a Gerling Konzern Belgique SA a vlády Francie a Spojeného království, jakož i Komise vstoupily do řízení při jednání dne 27. října 2004.

IV – Právní posouzení

23. Podstatou této předběžné otázky předkládajícího soudu je, zda se lze ujednání o příslusnosti sjednané podle ustanovení čl. 12 bodu 3 Bruselské úmluvy dovolávat vůči pojištěnému nebo oprávněné osobě

3 — Úř. věst. 1975, L 204, s. 28.

z pojistné smlouvy v případě, kdy tyto osoby nejsou totožné s pojistníkem a mají obvyklý pobyt (nebo bydliště či sídlo) v jiném členském státě než pojistník (a než pojistitel).

24. Ve vyjádřeních, které byly předloženy Soudnímu dvoru, odpověděli vedlejší účastníci na tuto otázku rozdílně.

25. Na základě prvního pohledu obhajovného Komise prostřednictvím argumentů, ke kterým se ještě vrátím, se nelze vůči třetí osobě dovolávat ustanovení o ujednání příslušnosti obsaženého ve smlouvě, která byla uzavřena pojistitelem a pojistníkem na účet této třetí osoby. V projednávaném případě není tudíž možné dovolávat se vůči SFIP ustanovení, které uzavřela společnost Recticel a pojišťovny.

26. Naopak Spojené království a pojišťovny obhajují tezi, že je zajisté možné dovolávat se takového ustanovení vůči třetí pojištěné osobě, tudíž v projednávaném případě i vůči SFIP.

27. Francouzská vláda se také posléze během jednání připojila k tomuto názoru, i když po podrobném rozboru obou protichůdných tezí měla ve svých písemných vyjádřeních za to, že jsou přijatelné obě dvě.

28. Vzhledem k výše uvedenému je za účelem zaujetí stanoviska ohledně těchto dvou tezí nejdříve potřeba, abychom se podívali na všechna ustanovení úmluvy, která se týkají soudní příslušnosti ve věcech pojištných smluv.

29. V tomto ohledu připomínám, že pravidla o příslušnosti stanovená v hlavě II, oddílu 3 úmluvy jsou inspirována snahou ochránit osoby, jako je pojistník, pojištěný a třetí oprávněná osoba, kteří „[jsou] nejčastěji nucen[i] čelit formulářové smlouvě, o jejíchž ustanoveních není dále možné jednat, a představuj[í] tak osob[y] hospodářsky nejslabší“⁴ ve smluvním pojistném vztahu.

30. V zásadě je tato ochrana zajištěna dvěma způsoby. Pokud je to pojistitel, kdo podává žalobu, článek 11 úmluvy přiznává výlučnou příslušnost soudu bydliště nebo sídla slabší strany. Pokud naopak podává žalobu nejslabší strana, má právo na základě čl. 8 bodů 1 a 2 úmluvy žalovat pojistitele buď u soudu bydliště nebo sídla pojistitele, nebo u soudu bydliště nebo sídla pojistníka.

⁴ — Rozsudek ze dne 13. července 2000, Group Josi, C-412/98, Recueil, s. I-5925, bod 64; jakož i rozsudek ze dne 14. července 1983, Gerling a další, 201/82, Recueil, s. 2503, bod 17.

31. K těmto soudům je také třeba v oblasti pojištění odpovědnosti doplnit další dva druhy zvláštní příslušnosti, které jsou stanoveny v článku 9 a 10 úmluvy ve věcech pojištění odpovědnosti.

32. Zejména článek 9 upřesňuje, pokud jde o projednávání případ, že pojistitel může být žalován u soudu místa, v němž nastala škodná událost. Článek 10 první pododstavec stanoví pro pojištěného možnost žalovat pojistitele u soudu, u něhož je podána žaloba poškozeného proti pojištěnému, pokud *lex fori* připouští žalobu v rámci takového regresního řízení.

33. Konečně je ochrana slabé strany v pojistném vztahu završena tím, že případná ustanovení, která umožňují odchýlit se od příslušností, které jsou stanoveny jinými výše uvedenými ustanoveními hlavy II oddílu 3, jsou podřízena přísným podmínkám.

34. Článek 12 úmluvy totiž stanoví, že od pravidel příslušnosti v oblasti pojištění je možné se odchýlit prostřednictvím dohod o příslušnosti. Přesto současně stanoví podmínky k tomu, aby tato ustanovení nezvyšovala slabou stranu pojistné smlouvy. Je totiž třeba, aby i) tato strana výslovně souhlasila s účinky ustanovení po vzniku sporu (čl. 12 bod 1); ii) zvolený soud byl

slučitelný s ochranou jejich zájmů (čl. 12 body 2 a 3); iii) žádná strana nepotřebovala ochranu (čl. 12 body 4 a 5).

35. Tak úmluva, aby chránila zásadu autonomie stran, které přiznává také zvláštní důležitost⁵, zabráňuje tomu, aby účel ochrany slabé strany nemohl být ohrožen ujednáním ohledně ustanovení o založení příslušnosti, které by bylo pojistiteli prosazeno na základě větší moci, kterou při jednání o smlouvě požívají.

36. Tímto přejdu k podrobnějšímu rozboru čl. 12 bodu 3 úmluvy, který je nesporně ústředním ustanovením této věci.

37. Jak jsme viděli, toto ustanovení připouští, aby se strany pojistné smlouvy odchýlily od dříve uvedených řádných kritérií příslušnosti tím, že do samotné smlouvy vloží ustanovení „uzavřen[é] mezi pojistníkem a pojistitelem, kteří mají v době uzavření smlouvy bydliště, sídlo nebo obvyklý pobyt v témže smluvním státě, jestliže tato dohoda zakládá příslušnost soudů tohoto státu, a to i v případě, že by škodná událost nastala v cizině, ledaže by taková dohoda nebyla podle práva tohoto státu přípustná“.

5 — Rozsudek ze dne 9. listopadu 1978, Meeth v. Glacetal, 23/78, Recueil, s. 2133, bod 5.

38. Nejdrříve je třeba poznamenat, že tato výjimka umožňuje hlavně pojistiteli zabránit tomu, aby vůči němu byly namítány příslušnosti stanovené v článcích 9 a 10 úmluvy. Díky tomuto ustanovení se totiž pojistitel může vyhnout tomu, aby byl žalován u soudu místa, v němž nastala škodná událost (článek 9) a aby byl žalován pojištěným v rámci regresního řízení u soudu, u něhož je podána žaloba poškozeného proti pojištěnému (článek 10)⁶.

39. Přesto, pokud se na to podíváme blíže, odchylující se dohoda tohoto typu nemůže pojistníka poškodit, vzhledem k tomu, že vychází ze zásady, že pojistník a pojistitel mají bydliště nebo sídlo nebo obvyklý pobyt v téže státě, za účelem stanovení příslušnosti soudů tohoto státu.

40. Naopak se objevily problémy, když se jako v projednávaném případě osoba pojištěného neshoduje s osobou pojistníka s tím, že pojištěný má bydliště nebo sídlo v jiném členském státě než pojistník a pojistitel.

41. V tomto ohledu, jak jsem již uvedl, má Komise za to, že potřeba chránit třetí

pojištěnou osobu vyžaduje, aby nebylo možné dovolávat se vůči takovéto osobě ustanovení o založení příslušnosti.

42. Vláda Spojeného království a pojišťovny naopak současně s ostatními argumenty, ke kterým se vrátím později, uvádějí, že se nicméně lze v zájmu právní jistoty dovolávat vůči pojištěnému ustanovení, které je sjednáno mezi pojistníkem a pojistitelem. Podle nich jedině tímto způsobem by mohl být zájem pojistitele být žalován před jediným předem určeným soudem skutečně chráněn, zejména ve sporech z oblasti pojištění odpovědnosti.

43. Co se mě týče, současně dodávám, že znění čl. 12 bodu 3 mi nedává jasnou odpověď na tuto otázku. Toto ustanovení totiž jen upřesňuje podmínky, které je třeba dodržet při stanoveném ujednání o příslušnosti, bez toho, aniž by se vyjádřilo k bodu, který je předmětem tohoto sporu. To je ostatně potvrzeno tím, že vedlejší účastníci došli právě s ohledem na doslovný výklad tohoto ustanovení k opačným závěrům.

44. Podle Spojeného království totiž formulace čl. 12 bodu 3 úmluvy dokazuje, že ustanovení o ujednání o příslušnosti, které je v souladu s podmínkami upřesněnými v tomto ustanovení, se lze plně dovolávat vůči třetí pojištěné osobě a vůči oprávněné

⁶ — Připomínám, že poškozený může podat žalobu u soudu bydliště nebo sídla pojištěného nebo soudu místa, v němž nastala škodná událost, na základě článku 2 a čl. 5 bodu 3 úmluvy.

osobě. Podle jeho názoru, pokud smluvní strany chtěly zacházet s těmito osobami jinak než s pojistníkem, tedy tak, že se vůči nim nelze dovolávat právoplatně uzavřeného ujednání o příslušnosti, nic jim nebránilo to stanovit výslovně. V případě, kdy měla úmluva za cíl rozlišovat mezi pojistníkem a ostatními osobami, učinila to totiž otevřeně. Tak tomu je například v čl. 12 bodě 2, který prohlašuje ujednání o příslušnosti za přijatelná, pokud „umožňují [...] pojistníkovi, pojištěnému nebo oprávněné osobě zahájit řízení u jiných soudů než těch, které jsou uvedeny v tomto oddíle“⁷. V článku 12 bodě 3 není rozdíl mezi postavením pojistníka a postavením ostatních dotčených osob, což tedy *a contrario* znamená, že tato postavení jsou srovnatelná, a tudíž je možné dovolávat se vůči třetím osobám ustanovení, která jsou založena na tomto ustanovení.

45. Na druhou stranu, tvrdit, že čl. 12 bod 3 přiznává třetí pojištěné osobě a oprávněné osobě jinou ochranu než tu, kterou přiznává pojistníkovi, by bylo nepřijatelným „kreativním výkladem“ ustanovení, který by omezil dovolatelnost ustanovení, kterou článek 12 nestanoví ani přímo, ani nepřímo, dodává Spojené království.

46. Na podporu své teze Spojené království uvádí mimo jiné právní nástroj, který násle-

doval po úmluvě, to znamená nařízení rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech⁸. V ustanovení nařízení, které odpovídá čl. 12 bodu 3 úmluvy, to znamená čl. 13 bodu 3, není žádný odkaz na třetí pojištěnou osobu ani oprávněnou osobu, zatímco tyto osoby byly uvedeny v ostatních ustanoveních týkajících se založení příslušnosti ve věcech pojištění, a zejména čl. 9 odst. 1 písm. b), který odpovídá čl. 8 bodu 2 úmluvy⁹.

47. To by podle této vlády potvrzovalo, že tam, kde bylo záměrem vložit zvláštní ustanovení týkající se třetí pojištěné osoby nebo oprávněné osoby, bylo to učiněno výslovně.

48. Komise je zcela jiného názoru, protože má za to, že co se týče třetí pojištěné osoby a oprávněné osoby, je třeba z mlčení čl. 12 bodu 3 úmluvy vyvodit, že se tyto osoby nacházejí v jiném postavení než pojistník. Navíc, dodává Komise, když převrací argu-

8 — Úř. věst. 2001, L 12, s. 1; Zvl. vyd. 19/04, s. 42.

9 — Na základě tohoto posledně uvedeného ustanovení pojistitel, který má bydliště nebo sídlo na území smluvního státu, může být žalován „v jiném smluvním státě u soudu místa bydliště nebo sídla pojistníka“. Článek 9 odst. 1 písm. b) nařízení č. 44/2001 stanoví, že pojistitel může být žalován „v jiném členském státě v případě žaloby podané pojistníkem, pojištěným nebo oprávněnou osobou u soudu místa bydliště žalobce“.

7 — Kurzíva byla doplněna autorem tohoto stanoviska.

ment Spojeného království, pokud by úmluva chtěla podřídít tyto tři osoby jednomu stejnému režimu, stanovila by to výslovně, jak to učinila v rámci výše uvedeného čl. 12 bodu 2.

úmluvy, který se zakládá na jiné logice než čl. 12 bod 3. Jak jsem totiž připomněl, čl. 12 bod 2 povoluje ustanovení o založení příslušnosti, která „umožňují [...] pojistníkovi, pojištěnému nebo oprávněné osobě zahájit řízení u jiných soudů než těch, které jsou uvedeny v tomto oddíle“.

49. Podle mého názoru jasný rozpor mezi těmito argumenty potvrzuje, že znění čl. 12 bodu 3 není takové povahy, aby mohlo poskytnout přesné a nesporné údaje o dosahu tohoto ustanovení.

52. Je tedy jasné, že ustanovení tohoto typu nemůže způsobit žádnou škodu nejslabším stranám pojistné smlouvy, vzhledem k tomu, že nelze vyloučit pravidla o příslušnosti stanovená úmluvou ve věcech pojistných smluv, tato ustanovení stanoví další soud příslušný ve věcech, které jsou stanoveny uvedenými pravidly. Je tedy dosaženo cíle ochrany nejslabších stran pojistné smlouvy, dokonce je tento cíl i posílen.

50. Mimo to nevěřím, že by judikatura Soudního dvora a zejména rozsudek Gerling¹⁰, na který vedlejší účastníci odkazují, aby z něho opět každý vyvodil argumenty na podporu své vlastní teze, mohl přinést vysvětlení k tomuto výkladu.

53. Ustanovení uvedená v čl. 12 bodě 3 naopak zavádí příslušnost, která vylučuje ostatní možnosti stanovené ustanoveními hlavy II oddílu 3 úmluvy. Jejich dovolatelnost vůči třetím osobám může být přípustná, jen pokud to neodporuje potřebě ochrany pojištěného, která charakterizuje pravidla úmluvy v těchto věcech.

51. Skutečně je pravda, že při této příležitosti Soudní dvůr připustil, že v případě pojistné smlouvy mezi pojistitelem a pojistníkem, který uzavřel smlouvu pro sebe a na účet třetích osob, jsou tyto třetí osoby oprávněny uplatnit ustanovení o založení příslušnosti vložené do smlouvy vůči pojistiteli¹¹. Ale je také pravda, že ustanovení, o které se v projednávaném případě jedná, bylo založeno na čl. 12 bodu 2

54. Vzhledem k tomu tedy, že tato dvě ustanovení mají tak odlišný účel a účinky, nemůžeme podle mého názoru považovat za opodstatněné tvrzení vlády Spojeného království a pojišťoven, podle kterého, pokud

10 — Výše uvedený rozsudek.

11 — Tamtéž, bod 20.

judikatura uznala, že pojištěný může mít z ustanovení o založení příslušnosti ve smyslu čl. 12 bodu 2 úmluvy užitek, není žádný důvod vyloučit vůči pojištěnému dovolatelnost ustanovení ve smyslu čl. 12 bodu 3.

55. Stejně jako znění ustanovení, ani příslušná judikatura Společenství koneckonců nenabízí spolehlivé vodítko pro zodpovězení předběžné otázky. Musíme se tedy ve věcech pojistných smluv uchýlit k systematickému výkladu ustanovení úmluvy.

56. Z tohoto pohledu je třeba připomenout, že účelem tohoto ustanovení je, jak již bylo několikrát zdůrazněno, chránit slabší strany pojistné smlouvy, to znamená pojistníka, pojištěného a oprávněnou osobu.

57. Pokud to za účelem zodpovězení otázky pojmem z tohoto hlediska, je tedy třeba prověřit, zda v případě žaloby na náhradu škody podané poškozeným proti osobě občanskoprávně odpovědné, která je pojištěna proti riziku, které vyplývá z občanskoprávní odpovědnosti, ale není vedoucím pojistitelem pojistné smlouvy, může pojištěná občanskoprávně odpovědná osoba skutečně utrpět škodu na základě ustanovení o založení příslušnosti, které je stanoveno v pojistné smlouvě.

58. V této souvislosti připomínám, že v oblasti občanskoprávní odpovědnosti může být odpovědná osoba žalována poškozeným nejen před soudem svého bydliště nebo sídla (článek 2 úmluvy), ale také před soudem místa, kde došlo ke škodné události (čl. 5 bod 3 úmluvy).

59. Pojištěný by přitom v obou případech požíval jako pojištěný z titulu občanskoprávní odpovědnosti náležitě ochrany ve vztazích s pojistitelem na základě ustanovení čl. 10 prvního pododstavce úmluvy.

60. V prvním případě by totiž mohl podat žalobu proti pojistiteli v rámci regresního řízení u soudu svého bydliště nebo sídla. V druhém případě by byla možnost zahájit spor s pojistitelem u jiného soudu zcela ponechána na libovůli pojištěného. Záleží totiž na pojištěném, zda zažaluje pojistitele před soudem místa, kde došlo ke škodné události, což znamená užší spojení se skutkovými okolnostmi věci, nebo zahájí samostatné regresní řízení proti pojistiteli před soudem svého bydliště nebo sídla.

61. Pokud by se za takové situace uplatnilo ustanovení o založení příslušnosti, tak jak je stanoveno v čl. 12 bodě 3 úmluvy, pojištěný, *kteřý by byl zároveň stranou pojistné smlouvy* a žalován poškozeným u soudu místa, kde

došlo ke škodné události, by nemohl na základě tohoto ustanovení žalovat pojistitele u takového soudu, ale mohl by nicméně uplatnit svá práva v rámci samostatné žaloby u soudu svého bydliště nebo sídla (které je v projednávaném případě pojmově společné). Proto by ustanovení o založení příslušnosti nebylo nezvratně v rozporu s účelem ochrany slabší strany, který je charakteristický pro celý oddíl úmluvy věnovaný pojištění.

těná osoba a oprávněná osoba nemají bydliště nebo sídlo nebo obvyklý pobyt ve stejném státě jako pojistitel a vedoucí pojistitel, použití ustanovení by jim v tomto případě upřelo možnost zahájit řízení u soudů státu jejich bydliště nebo sídla, což je v protikladu s tím, co by se stalo vedoucímu pojistiteli.

62. Naopak pokud se jedná jako v projednávaném případě o *třetí pojištěnou osobu ve vztahu k pojistné smlouvě*, která má bydliště nebo sídlo (jako v projednávaném případě) v jiném členském státě než ve státě, kde má bydliště nebo sídlo pojistitel, ujednání o příslušnosti by ji zároveň zbavilo možnosti zahájit řízení u soudu místa, kde došlo ke škodné události, a možnosti zahájit řízení u soudu jejího bydliště nebo sídla a ukládalo jí povinnost uplatnit její práva vůči pojistiteli před soudem bydliště nebo sídla pojistitele.

64. Je přitom jasné, že pokud by tomu tak bylo, byla by nutnost chránit slabé strany, která je základem hlavy II oddílu 3 úmluvy, vážně ohrožena.

65. Ostatně pokud bychom se drželi teze, kterou jsem zde kritizoval, došli bychom ke stejnému závěru také v případě, kdy pojistitel podá žalobu proti třetí pojištěné osobě.

63. Nemůžeme tedy tvrdit, jak to činí Spojené království a pojišťovny, že nedovolitelnost ustanovení vůči třetí pojištěné osobě nebo oprávněné osobě by znamenala, že pojistná smlouva přiznává těmto osobám více práv, než jich dává vedoucímu pojistiteli, vůči kterému může být ustanovení naopak uplatněno. Jak jsme totiž právě viděli, pokud (jako v projednávaném případě) třetí pojiš-

66. Článek 11 úmluvy totiž obecně stanoví (a to z důvodu ochrany slabší smluvní strany, což jsem několikrát připomněl), že v takovémto případě může pojistitel žalovat pouze „u soudů toho smluvního státu, na jehož území má žalovaný bydliště nebo sídlo, bez ohledu na to, zda je žalován pojistník, pojištěný nebo oprávněná osoba“.

67. Pokud by ustanovení o založení příslušnosti v souladu s čl. 12 bodem 3 bylo

přesto použito a bylo by možné se ho dovolávat vůči třetí pojištěné osobě, ochrana přiznaná článkem 11 by byla nevyhnutelně ohrožena vzhledem k tomu, že slabší strana by byla žalována před soudem bydliště nebo sídla pojistitele.

pravidly pro určení příslušnosti, která jsou jejím zájmům příznivější než obecná pravidla“.

68. Ze stejných důvodů je možné zpochybnit také argument, který se Spojené království pokouší vyvodit z nařízení č. 44/2001, které nahradilo Bruselskou úmluvu, když se opírá o stejný obsah článku 13 nařízení a článku 12 úmluvy (viz bod 46 a následující výše).

71. K tomuto účelu čl. 9 odst. 1 písm. b) nařízení č. 44/2001 posílil ochranu přiznanou nejslabším stranám pojistné smlouvy v porovnání s tím, co stanovila úmluva, když umožnil žalovat pojistitele nejenom u soudu místa, kde má bydliště nebo sídlo, ale také „v jiném členském státě *v případě žaloby podané pojistníkem, pojištěným nebo oprávněnou osobou u soudu místa bydliště [nebo sídla] žalobce*“¹³.

69. V této souvislosti musím nejdříve poznamenat, že i když ustanovení tohoto nařízení nejsou použitelná v projednávaném případě¹², přesto změny, které toto nařízení v této oblasti přináší, nejsou pro tento rozbor irelevantní právě z hlediska stejného obsahu, který jsem právě zmínil.

72. Tímto tedy namísto jediné příslušnosti soudů bydliště nebo sídla pojistníka, která je stanovena v čl. 8 bodě 2 Bruselské úmluvy, nařízení č. 44/2001 přiznává třetí pojištěné osobě také právo, které podle úmluvy nepožívala, žalovat pojistitele u soudu místa jeho bydliště nebo sídla.

70. Připomínám, že třináctý bod odůvodnění nařízení uvádí, že „Pokud se týče pojištění [...], měla by být slabší strana chráněna

73. Jestliže však nařízení, i když dává větší důraz než v roce 1968 na ochranu jiných slabých stran než pojistníka, nepovažovalo za nutné změnit pravidlo uvedené v čl. 12 bodě 3 úmluvy, které převzalo v podstatě ve stejném znění [tedy čl. 13 bodu 3], znamená

12 — Článek 66 odst. 1 nařízení č. 44/2001 stanoví, že: „Toto nařízení se vztahuje pouze na řízení zahájená a veřejné listiny vypracované po vstupu tohoto nařízení v platnost“, což bylo stanoveno na 1. března 2002. Jak jsme viděli, *Établissements Bernard Laiterie du Chatelard* zahájila řízení u předkládajícího soudu dne 1. března 2001.

13 — Kurziva byla doplněna autorem tohoto stanoviska.

to podle mého názoru, že zákonodárce Společenství měl za to, že není možné dovolávat se vůči těmto osobám ustanovení o založení příslušnosti zakládajících se na tomto ustanovení.

tvrdí, že ustanovení o založení příslušnosti ve smyslu čl. 12 bodu 3 úmluvy se nelze dovolávat vůči třetí pojištěné osobě z pojistné smlouvy.

74. Pokud bychom totiž měli za to, že ustanovení o založení příslušnosti takového druhu, která jsou stanovená v čl. 12 bodě 3 úmluvy a v obdobném čl. 13 bodě 3 nařízení, se lze také dovolávat vůči třetí pojištěné osobě a oprávněné osobě v jiném členském státě, byly by posledně uvedení nuceni podat žalobu u soudu bydliště nebo sídla pojistitele, čímž by ztratili možnost, kterou již stanovila úmluva a která byla potvrzena nařízením¹⁴, uplatnit svá práva před soudem místa, kde došlo ke škodné události, jakož i právo zahájit řízení u soudu místa jejich bydliště nebo sídla, které je stanoveno v jejich prospěch v čl. 9 odst. 1 písm. b) nařízení.

77. Přesto pro úplnost je třeba, abych zkoumal námitky podané pojišťovnami a vládou Spojeného království proti této tezi.

78. První z těchto námitek se, jak jsme řekli, opírá o potřebu právní jistoty. Pojistitel by měl od okamžiku uzavření smlouvy jasně vědět, jaký soudce bude příslušný rozhodovat všechny spory, které by z ní mohly vzejít, to by ale nebylo možné, pokud přijmeme tezi o nedovolitelnosti ujednání o příslušnosti.

75. A to by bylo, znovu opakují, neslučitelné s účelem ochrany slabých stran ve vztahu k pojištění, který sleduje právní úprava Společenství.

76. Mám tak za to, že všechny tyto úvahy systematického sledu vedou spíše k upřednostňování té z těchto tezí, která

79. Musím přesto namítat, že to nutně nebrání pojistiteli předem vědět, před kterým soudem může být žalován. Ve skutečnosti ve většině pojistných smluv, uzavřených v zájmu nebo ve prospěch třetí osoby, vedoucí pojistitel v okamžiku uzavření smlouvy oznámí pojistiteli totožnost třetích osob, takže pojistitel je dostatečně informován o tom, jaké soudy by případně mohly být příslušné rozhodovat spory, které by mohly mezi ním a třetí pojištěnou osobou nebo oprávněnou osobou vzniknout.

14 — Článek 9 a 10.

80. Dále pojišťovny uplatňují, že teze o nedovolitelnosti s sebou přináší nebezpečí pro jednotný výklad úmluvy, a tudíž možnost, že by vedle sebe existovala dvě protichůdná rozhodnutí ohledně stejného tématu.

81. Podle mého názoru je jednoduché odpovědět na tuto námitku: jednotné použití úmluvy a nutnost vyhnout se protichůdným rozsudkům jsou dostatečně zajištěny tím, že je založena příslušnost Soudního dvora k výkladu těchto pravidel, jakož i řadou ustanovení, týkajících se překážky věci zahájené a souvisejících žalob.

82. Spojené království a pojišťovny také tvrdí, že nutnost ochrany slabých stran v projednávaném případě neexistuje, jelikož Recticel a její dceřiné společnosti jsou společnostmi vnitrostátního a evropského významu, které tudíž mohou uzavírat s pojistiteli smlouvy prakticky na stejné úrovni. To by dokazovala ostatně i skutečnost, že ustanovení o založení příslušnosti nebylo Recticel vnuceno, ale naopak si jej tato společnost výslovně vyžádala.

83. Tuto námitku nepovažuji za přijatelnou, a to ani v případě, kdybychom nepřihlíželi ke skutečnosti, že výklad, který Soudní dvůr poskytl v rámci rozhodování o předběžné otázce, přesahuje svou podstatou projednávaný případ.

84. Připomínám totiž, že při jednáních týkajících se přistoupení Spojeného království k úmluvě Spojené království samo požádalo, aby se ochrana slabých stran, které jsou hospodářsky významné, ve vztahu k pojištění omezila. A to z toho důvodu, že právě nutnost sociální ochrany, na které spočívá celá právní úprava soudní příslušnosti ve věcech pojistných smluv, by už nebyla odůvodněná, jestliže je pojistníkem velká společnost.

85. Při sestavování úmluvy jsme přesto měli za to, že z důvodu právní jistoty by potřeba chránit slabé strany ve vztahu k pojištění mohla být omezena jen na určité případy pojistných smluv, které by byly stanoveny v závislosti na jejich předmětu. Z argumentu Spojeného království totiž vyplynulo, stejně jako vyplývá z přípravných prací úmluvy¹⁵, že je obtížné najít objektivní kritérium, které by umožnilo určit, v jakých případech by nebylo potřeba zohledňovat ochranu slabé smluvní strany.

86. Nakonec bylo rozhodnuto vložit do textu úmluvy článek 12a, který opravňuje stanovit ustanovení o založení příslušnosti

15 — Viz bod 140 Schlosserovy zprávy k úmluvě o přistoupení Dánského království, Irska a Spojeného království Velké Británie a Severního Irska k Úmluvě o soudní příslušnosti a o výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, jakož i k Protokolu o výkladu Úmluvy (Úř. věst. 1979, C 59, s. 71).

pouze pro pojistné smlouvy „velkých rizik“, to znamená pojistné smlouvy uzavřené pro určitý typ dopravy (zejména letecké a námořní). Z toho můžeme *a contrario* vyvodit, že velikost nebo mezinárodní význam společnosti vedoucího pojistitele nebo pojištěného podniku neumožňují jako takové vyloučit použití zvláštní právní úpravy stanovené úmluvou ve věcech pojistných smluv, poněvadž takovéto důsledky jsou omezeny na případy stanovené článkem 12a.

„stala právní nástupkyní jedné z původních stran“¹⁹.

89. Soudní dvůr poznamenává, že v takovéto situaci není namístě ověřovat, zda třetí osoba souhlasila s tím, aby byla vázána ujednáním o příslušnosti, vzhledem k tomu, že „v takovém případě nemůže držení konosamentu přiznávat třetí osobě, držiteli více práv, než která má zasilatel“²⁰.

87. Konečně vláda Spojeného království na podporu své teze uvádí judikaturu, která se týká ustanovení obsažených v námořní přepravní smlouvě, ve které měl Soudní dvůr za to, že takovýchto ustanovení se lze dovolávat vůči třetí osobě – držiteli konosamentu.

90. Naopak v případě, kdy se na základě použitelného vnitrostátního práva třetí osoba v původní smlouvě nestala právní nástupkyní jedné z původních stran, Soudní dvůr rozhodl, že „náleží soudu, u kterého bylo zahájeno řízení ohledně požadavků stanovených čl. 17 prvním pododstavcem úmluvy, ověřit, zda tato třetí osoba skutečně souhlasí s ustanovením o založení příslušnosti, které je vůči ní uplatňováno“²¹.

88. Tato vláda zejména připomíná, že ve věcech Tilly Russ z roku 1984¹⁶, Castelletti z roku 1999¹⁷ a Coreck Maritime z roku 2000¹⁸ Soudní dvůr rozhodl, že ustanovení o založení příslušnosti stanovené podle článku 17 Bruselské úmluvy a uvedené v konosamentu se lze právoplatně dovolávat proti třetí osobě – držiteli konosamentu, jestliže podle práva, kterým se smlouva řídí, se třetí osoba ve vztahu k původní smlouvě

91. Mám přesto za to, že v těchto rozsudcích Soudní dvůr neučinil nic jiného, než že použil obecné právní zásady smluvních závazků. Měl tak za to, že ustanovení o založení příslušnosti může jako každé jiné smluvní ujednání zavazovat pouze strany, které s ním souhlasily a které tím, že uzavřely takové ustanovení, vyjádřily svou vůli odchýlit se od ustanovení úmluvy upravující příslušnost.

16 — Rozsudek ze dne 19. června 1984, 71/83, Recueil, s. 2417.

17 — Rozsudek ze dne 16. března 1999, C-159/97, Recueil, s. I-1597.

18 — Rozsudek ze dne 9. listopadu 2000, C-387/98, Recueil, s. I-9337.

19 — Výše uvedený rozsudek Coreck Maritime, bod 24.

20 — Výše uvedený rozsudek Coreck Maritime, bod 25.

21 — Výše uvedený rozsudek Coreck Maritime, bod 26.

92. Z této obecné zásady přesto podle Soudního dvora existují stále dvě výjimky.

93. Zaprvé dohoda mezi původními smluvními stranami bude závazná pro třetí osobu, jestliže se tato osoba na základě vnitrostátního práva, kterým se smlouva řídí, stane právní nástupkyní jedné ze smluvních stran.

94. Protože je to v projednávaném případě vyloučeno, přejdu hned k druhé výjimce, na základě které je třetí osoba zavázána smluvními ujednáními o příslušnosti, jestliže výslovně vyjádří vůli, že souhlasí s takovýmto ustanovením.

95. Pokud řešení tohoto typu obecně zohledňuje požadavky smluvní svobody a svobodné vůle stran, která je pro úmluvu charakteristická, je tomu jinak ve zvláštním případě pojistných smluv, kdy, jak připomíná Komise, musí být tyto požadavky slučitelné s požadavky ochrany slabých stran ve vztahu k pojištění, které jsou taktéž základní.

96. Mohli bychom jistě namítat, že třetí osoba tím, že výslovně vyjádří vůli, ztrácí své „postavení cizince“ ve vztahu k ustanovení o založení příslušnosti, což je

jedno z odůvodnění nedovolitelnosti tohoto ustanovení. Když se na to podíváme podrobněji, přesto to nestačí k tomu, aby bylo možné dovolávat se tohoto ustanovení vůči této osobě, přinejmenším ne tehdy, pokud, jak je tomu v projednávaném případě, nebydlí (nebo nemá své bydliště nebo sídlo) ve stejném členském státě jako pojistitel (a pojistník).

97. Jak jsme viděli výše (viz body 33 a následující výše), úmluva totiž připouští, aby se slabá strana pojistné smlouvy zřekla příslušnosti některých soudů, na jejíž uplatnění by měla právo na základě pravidel o příslušnosti stanovených v hlavě II oddílu 3, ale pouze tehdy, pokud tím neutrpí škodu. V případě ustanovení o založení příslušnosti stanoveného v čl. 12 bodě 3 by nedošlo ke škodě díky tomu, že by byly zvoleny soudy státu, ve kterém obě strany (tudíž i slabá strana) mají své bydliště nebo sídlo (viz bod 39 výše). Ale jestliže se jedná o třetí osobu, která bydlí (nebo sídlí) v jiném členském státě, soudy stanovené na základě ustanovení by byly soudy státu samotného pojistitele; je to tedy řešení, které je samozřejmě neslučitelné s účelem, který sleduje hlava II oddíl 3 úmluvy.

98. Nemůžeme také tvrdit, že existence výslovného volního aktu třetí osoby podstatně mění situaci. Jak jsme řekli (viz výše bod 33 a následující), je totiž možné vzdát se prostřednictvím ustanovení o založení příslušnosti, tak jak je stanoveno článkem 12 úmluvy, ochrany, kterou stanovily články 7 až 11 této úmluvy ve prospěch slabé strany,

ale jen v případě, kdy je důvodné předpokládat, že toto ustanovení nezpůsobí slabé straně škodu (viz zejména čl. 12 body 2 a 3). To ale není náš případ, protože použití tohoto ustanovení by vedlo k výlučné příslušnosti soudů bydliště nebo sídla pojistitele, které se neshodují se soudy bydliště nebo sídla třetí osoby.

vyvrátily výše uvedenou tezi.

99. Nedomnívám se tedy, že námitky, které jsem právě zkoumal, jsou takové povahy, aby

100. Proto navrhuji Soudnímu dvoru, aby odpověděl na předběžnou otázku tak, že ustanovení o založení příslušnosti podle čl. 12 bodu 3 Bruselské úmluvy se nelze dovolávat vůči třetí pojištěné osobě, která má bydliště nebo sídlo v jiném členském státě než pojistitel a pojistník.

V – Závěry

101. Vzhledem k výše uvedeným úvahám navrhuji tudíž Soudnímu dvoru odpovědět na otázku položenou cour d'appel de Grenoble následovně:

„Ustanovení o založení příslušnosti podle čl. 12 bodu 3 Bruselské úmluvy ze dne 27. září 1968 o soudní příslušnosti a o výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech se nelze dovolávat vůči třetí pojištěné osobě, která má bydliště nebo sídlo v jiném členském státě než pojistitel nebo pojistník.“